

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів

2–4 класи

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Літературне читання» — органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури». Його основною метою є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі.

Читацька компетентність є особистісно-діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Читання».

Під час навчання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні.

Для досягнення мети виконуються такі **завдання**:

- ❖ формування в учнів повноцінної навички читання як базової у системі початкового навчання;
- ❖ ознайомлення учнів із дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних цінностей через художні образи літературних творів;
- ❖ формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів із використанням початкових літературознавчих понять;
- ❖ розвиток мовлення учнів; формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);
- ❖ розвиток творчої літературної діяльності школярів;
- ❖ формування у школярів прийомів самостійної роботи з дитячими книжками різних типів і видів, довідковим матеріалом, умінь здійснювати пошук, добір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань;

❖ виховання потреби в систематичному читанні як засобів пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку.

Навчальний предмет «Літературне читання» — **багатофункціональний**. Уміння і навички — складова читацької компетентності. Вони формуються на уроках літературного читання, є предметними й загальнонавчальними, а також засобом опанування практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: **тематично-жанровий, естетичний, літературознавчий, комунікативно-мовленнєвий**.

Перші два принципи є визначальними у виборі творів для читання. Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних родів і жанрів, науково-художні, науково-пізнавальні, фольклорні твори української та зарубіжної літератури, періодику, довідкову літературу.

Тематика творів відображає різні сторони життя і діяльності людини, сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей. вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу та культури інших народів.

Естетичний принцип передбачає добір творів словесного мистецтва за критеріями естетичної цінності. Зміст відібраних творів розкриває перед читачем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії і краси, формуванню особистісного ставлення до дійсності.

Літературознавчий принцип має на меті введення до системи підготовки дитини-читача початкових літературознавчих понять, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень. Він реалізується у процесі використання елементів аналізу й інтерпретації літературного тексту. Об'єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу. Впровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, його персонажі, засоби художньої виразності.

Визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, у формуванні в них досвіду міжособистісного спілкування є **комунікативно-мовленнєвий принцип**, пов'язаний із джерелом інформації. Під час навчання відбувається інтенсивний розвиток усіх характеристик навички читання вголос і мовчки при провідній ролі смислового читання; учні оволодівають прийомами виразного читання, уміннями будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), виявляти готовність уважно слухати і розуміти співбесідника, брати участь у діалозі.

Впровадження комунікативно-мовленнєвого принципу досягається діалоговою взаємодією читача з текстом, автором, героями його твору, застосуванням технологій кооперативного навчання, створенням спеціальних навчальних ситуацій (робота в парах, малих групах, колективне обговорення змісту прочитаного, прослуханого, участь у літературній бесіді, рольових літературних іграх, декламація, драматизація тощо), у процесі яких формується культура спілкування.

Формування читацьких умінь здійснюється у нерозривній єдності з мовленнєвими. Якщо система читацьких умінь **відображає процес сприймання, осмислення твору**, то мовленнєві уміння — **процес створення власного висловлювання** за прочитаним (прослуханим). При цьому діти не копіюють текст-зразок, а використовують для побудови власних висловлювань засоби, аналогічні тим, з якими ознайомились на уроках читання.

Цілеспрямоване формування читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією як на спеціально відведених заняттях у класі, так і в позаурочний час.

Для формування читацької компетентності учнів використовуються міжпредметні зв'язки.

Основою структурування програми є змістові лінії Державного стандарту з читання:

- ❖ «Коло читання»;
- ❖ «Формування й розвиток навички читання»;
- ❖ «Літературознавча пропедевтика»;
- ❖ «Досвід читацької діяльності»;
- ❖ «Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією»;
- ❖ «Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного».

Коло читання

Коло читання молодших школярів охоплює твори різних родів і жанрів для дітей цього віку із кращих надбань української і зарубіжної літератури.

Твори усної народної творчості — малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор; казки, легенди, міфи.

Літературні казки українських та зарубіжних авторів.

Твори українських і зарубіжних письменників-класиків, які ввійшли в коло дитячого читання.

Твори сучасної дитячої української та зарубіжної літератури.

Дитяча періодика: газети і журнали.

Довідкова література: словники, довідники, енциклопедії для дітей.

За жанрово-родовими формами це — епічні твори: оповідання, байки, повісті, повісті-казки; ліричні: твори різного змісту і форми; драматичні: п'єси для дітей.

За тематичним спрямуванням — твори про природу у різні пори року; твори про дітей, їхні стосунки, взаємини в сім'ї, у школі; ставлення до природи, людей, праці, сторінки з життя видатних людей; твори, у яких звучать мотиви любові і пошани до рідної землі, мови, традицій українського та інших народів; утверджуються добро, людяність, працелюбність, честь, дружба; гумористичні твори; науково-художні твори про живу і неживу природу; пригодницькі твори, фантастика.

Перелік творів, визначених цією змістовою лінією по класах, є рекомендованим і може бути змінений укладачами підручників, учителями.

Формування і розвиток навички читання

Протягом навчання в початковій школі учні оволодівають повноцінною навичкою читання, яка характеризується злиттям *технічної* і *сміслової* її сторін.

Техніка читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний із них окремо і в сукупності підпорядкований *смісловій* стороні читання, тобто *розумінню тексту*. Ця якість, що є провідною, передбачає розуміння учнями більшої частини слів у тексті, вжитих як у прямому, так і в переносному значеннях, змісту речень, смислових зв'язків між ними і частинами тексту, його фактичного змісту і основного смислу.

Під час навчання молодші школярі оволодівають двома видами читання — *вголос* і *мовчки*. **Читання вголос** — чітке, плавне, безпомилкове, цілком виразне, цілими словами у відповідному темпі. **Читання мовчки** — без зовнішніх мовленнєвих рухів, «очима», характеризується активізацією процесів розуміння, запам'ятовування і засвоєння прочитаного, а також зростанням темпу, порівняно з читанням уголос*.

У 1–2 класах основна увага зосереджується на інтенсивному формуванні якостей читання вголос. Паралельно з цим в учнів формуються уміння слухати, сприймати й розуміти зв'язне усне й писемне мовлення. Із другого півріччя

* Для кожного класу програмою визначаються нормативи (якісні та орієнтовні кількісні показники) читання вголос і мовчки.

2 класу застосовується методика навчання читати мовчки. У 3–4 класах змінюється співвідношення видів читання. Провідне місце у сприйманні й засвоєнні навчального матеріалу належить мовчазному читанню. Відповідно і в роботі з текстом збільшується питома вага вправ і завдань на розвиток смислової сторони читання.

Літературознавча пропедевтика

Передбачає ознайомлення школярів (на початковому рівні, практично) з окремими літературознавчими поняттями, необхідними їм під час аналізу та інтерпретації твору. В учнів формуються найпростіші уявлення про сюжет і композицію твору (без уживання термінів), про художній образ-персонаж в епічному творі та художній образ — у ліричному, про деякі особливості жанрів художніх творів, засоби художньої виразності, авторську позицію (ставлення автора до зображуваних подій, до персонажів), тему та основну думку твору.

Хоча у програмі літературознавчу пропедевтику виділено в окрему змістову лінію, відпрацювання зазначених понять здійснюється у процесі всіх видів читачької діяльності.

Досвід читачької діяльності (опрацювання текстів різних видів: художніх, науково-художніх)

Особливості опрацювання художніх творів

Усвідомлення жанрових особливостей творів

Під час навчання молодші школярі ознайомлюються зі значущими одиницями творів художньої літератури і фольклору, опановують практичні уміння впізнавати, розрізнявати та називати окремі літературні жанри: казка (народна і літературна), оповідання, повість, вірш, байка, малі фольклорні форми (загадка, прислів'я); ігровий фольклор (скоромовка, лічилка, календарно-обрядова поезія тощо).

Засвоєння школярами літературних форм, їх жанрових особливостей організовується з урахуванням пізнавальних можливостей дітей. Учні 2 класу ознайомлюються з найпростішими жанровими особливостями казки на матеріалі казок про тварин, оскільки вони є найпростішими і найдоступнішими для сприймання і розуміння порівняно з іншими видами. Героїко-фантастичні казки, які мають складнішу будову, більші за обсягом, складаються з багатьох епізодів, відзначаються особливою вигадливістю, містять потужний фантастичний елемент, доцільно починати вивчати із 3 класу. Лірична поезія доступніша учням 4 класу.

Смисловий і структурний аналіз твору

Аналіз художнього твору ґрунтується на особливостях сприймання молодшими школярами літератури як мистецтва слова.

Основне завдання смислового і структурного аналізу художнього тексту — це сприймання художнього образу, усвідомлення ідеї твору. Ці завдання зумовлюють вибір засобів для їх розв'язання, тобто визначають, які літературознавчі знання і в якому обсязі будуть потрібні учням, які спостереження за жанровою специфікою того чи іншого твору варто зробити, які прийоми аналізу тексту виявляються найбільш доцільними тощо.

Аналіз творів охоплює такі рівні: *первинний, поглиблений, структурний*. Аналізу тексту передують первинне цілісне, безпосереднє, емоційне сприймання учнями твору, цілеспрямоване перечитування змісту та окремих його фрагментів. У процесі первинного аналізу учні розмірковують над тим, як починається твір, яким

чином далі розгортаються події, чим він закінчується. Предметом поглибленого аналізу стає виявлення смислових зв'язків між персонажем, місцем дії і подіями в епічному творі, складання характеристик дійових осіб, аналіз їхніх вчинків, мотивів поведінки. Усвідомлення цих зв'язків становить основу початкового уявлення про сюжет і композицію художнього твору, виділення теми та головної думки прочитаного тощо.

Аналізу підлягають не всі елементи тексту, а лише ті, які найяскравіше виражають ідею твору, що вивчається. Структурний аналіз змісту твору має на меті орієнтування учнів у структурі тексту, відтворення його з опорою на план різних видів, на малюнки тощо.

Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення до змісту прочитаного (прослуханого) твору

Цілісне сприймання змісту твору, усвідомлення його ідеї нерозривно пов'язане з умінням сприймати засоби художньої виразності відповідно до їх функцій у художньому творі. Основою такого сприймання й оцінки зображуваного є формування в учнів уявлення про слово як засіб створення художнього образу.

Під керівництвом учителя молодші школярі навчаються помічати особливості авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів, ставлення до зображуваних подій, героїв.

Усвідомлення ролі засобів виразності у творі дає учням змогу повніше сприймати і відтворювати в уяві картини життя, змальовані письменником, встановлювати зв'язок між ними, розуміти авторську позицію, що у свою чергу сприяє проникненню в емоційну тональність твору.

Оволодіння цими читацькими вміннями створює умови для розвитку у школярів здатності емоційно реагувати на зміст прочитаного (прослуханого) твору, виявляти й усвідомлювати свої почуття, опанування умінь висловлювати власні оцінні судження, використовуючи адекватні мовленнєві засоби.

Робота з науково-художніми творами

Науково-художній твір — це різновид дитячої пізнавальної літератури. У такому творі пізнавальна інформація розкривається за допомогою сюжету, характеристики (опису) образів, подій, явищ.

За жанровою та тематичною різноманітністю — це оповідання, пізнавальні казки, повісті про явища природи, історичні події, техніку, географію.

Робота з науково-художнім твором спрямовується на формування в учнів умінь знаходити пізнавальну інформацію, визначати істотні ознаки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо.

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Основними завданнями уроків роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією у 2–4 класах є розширення кола дитячого читання, формування читацької самостійності учнів, сприяння розвитку інформаційної культури молодших школярів.

На кожному етапі навчання визначаються завдання, де враховано особливості кожного вікового мікроперіоду, обумовлюються методика роботи та організація читацької діяльності учнів, вимоги до навчального матеріалу, види бібліотечно-бібліографічної допомоги, типи, структура уроку (заняття) тощо.

Так, у 2 класі вчитель спрямовує школярів на широке ознайомлення зі світом доступних їм книжок із власної ініціативи, на пошук серед них тих, які найбільшою мірою можуть задовольнити пізнавальні інтереси кожного з учнів.

Враховуючи об'єктивні обставини все ще недостатнього рівня сформованості повноцінної навички читання учнів, їхнього літературного розвитку, особливого значення набуває індивідуалізація самостійної читацької діяльності дітей. Учитель визначає навчальні завдання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного, поступово ускладнюючи навчальний матеріал, а також способи його опрацювання.

Учні вчатьса **самостійно** визначати зовнішні показники змісту кожної книжки, вибирати потрібну за окресленими педагогом показниками, співвіднести їх і на цій основі робити загальний висновок про тематику, орієнтовний зміст, кількість уміщених у ній творів. Така діяльність сприяє швидшому входженню дитини в текст, який вона читатиме самостійно.

У 3–4 класах самостійна читацька діяльність також має свої особливості. Одним із пріоритетних завдань у цей період є формування і розвиток у школярів продуктивних способів самостійного опрацювання змісту дитячих книжок різних типів і видів, у т.ч. значних за обсягом, довідкової літератури, дитячої періодики, а також умінь здійснювати пошук, добір, систематизацію, узагальнення навчально-пізнавальної інформації, користуючись засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, довідково-інформаційним апаратом книжки та Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки.

Набуті у попередніх класах практичні уміння, способи роботи з дитячою книжкою дають змогу школярам переважно самостійно розв'язувати спеціальні завдання, які становлять сутність читацької діяльності.

Визначаючи твори для позакласного читання, вчитель враховує умови забезпечення дитячою літературою районних (міських) шкільних, домашніх бібліотек.

Окреслений зміст роботи реалізується на спеціально відведених уроках, бібліотечних заняттях (*проводяться 1 раз на два тижні*).

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Спілкування з літературою як мистецтвом слова задовольняє природну потребу дитини в емоційних переживаннях, створює передумови для самовираження особистості. Молодші школярі беруть участь у посильній творчій діяльності, яка організовується вчителем на уроках класного і позакласного читання і в позаурочний час. Для стимулювання творчих здібностей використовуються такі види завдань: словесне малювання, графічне ілюстрування, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, колективне та індивідуальне складання з допомогою вчителя казок, лічилок, загадок тощо.

* * *

Методична реалізація змісту курсу «Літературного читання» потребує гнучкого підходу до визначення мети, структури уроків, добору методів і прийомів організації читацької діяльності молодших школярів.

У поєднанні методів і прийомів навчання слід прагнути до активізації пізнавальної і емоційно-почуттєвої сфери учнів, залучення їх до діалогічної взаємодії з текстом, самовираження у творчій діяльності. Повноцінне сприймання і розуміння передбачає взаємодію мотиваційного, змістового, операційного, рефлексивного компонентів читацької діяльності учнів, поетапність осягнення смислової й образної цінності твору.

Реалізація ідей особистісно зорієнтованого навчання потребує індивідуалізації читацької діяльності учнів. Це зумовлює необхідність систематичного застосування диференційованих і творчих завдань, завдань на вибір, урахування в оцінюванні навчальних досягнень (зокрема темп читання, виразність) індивідуальних особливостей учнів, їхніх читацьких інтересів.

2 КЛАС

121 година

I семестр – 57 годин (3 години на тиждень);
II семестр – 64 години (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Коло читання

Твори дитячої літератури, доступної і цікавої школярам цієї вікової групи

Усна народна творчість: малі фольклорні форми — загадки, скоромовки, лічилки, дитячий ігровий фольклор, казки про тварин, прислів'я.

Літературні казки. І. Франко, Олена Пчілка, Н. Забіла, О. Іваненко, Л. Костенко, В. Сухомлинський.

Загадки. Л. Глібов, Марійка Підгірянка, Т. Коломієць.

Скоромовки. Олена Пчілка, Г. Бойко.

Поезія (сюжетний вірш, пейзажна лірика). Т. Шевченко, Леся Українка, Олена Пчілка, П. Тичина М. Рильський, Олександр Олесь, Марійка Підгірянка, Д. Білоус, Микола Вороний, П. Воронько, С. Жупанин, Н. Забіла, Л. Забашта, А. Камінчук, Т. Коломієць, Л. Костенко, А. Костецький, В. Лучук, А. Малишко, А. М'ястківський, К. Перелісна, В. Самійленко, О. Сенатович, М. Сингаївський, В. Скомаровський, М. Стельмах, Г. Чубач.

Проза (оповідання, уривки з повістей). В. Артамонова, О. Буцень, А. М'ястківський, В. Сенцовський, В. Струтинський, В. Сухомлинський, М. Трублаїні, В. Чухліб.

Гумористичні твори. Д. Білоус, Г. Бойко, А. Григоруk, Т. Коломієць, В. Нестайко, І. Січовик, І. Світличний.

Науково-художня література. А. Коваль, О. Копиленко, Ю. Старостенко, Ю. Ярмаиш, А. Волкова.

Зарубіжна література: казки народів Європи

Учень/учениця:

має уявлення про те, які твори за жанровим, тематичним спрямуванням опрацьовувалися на уроках літературного читання;

правильно називає кілька українських народних казок, прізвища українських письменників та їхні твори, з якими неодноразово зустрічалися під час навчання

Формування і розвиток навички читання

1. Спосіб читання.

Формування навичок усвідомленого, правильного, плавного читання цілими словами вголос.

Формування початкових умінь читати мовчки.

2. Темп читання.

Формування прийомів розвитку темпу читання вголос, розширення оперативного поля читання.

Учень/учениця:

читає наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, плавно цілими словами (допускається поскладове читання важких слів);

набуває початкових умінь читати мовчки;

користується прийомами розвитку темпу читання вголос (за завданням учителя виконує вправи з розвитку оперативного поля читання, зорового і смислового сприймання слів, вправління читання у різному темпі тощо);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Формування уміння уповільнювати та пришвидшувати темп читання (за завданням учителя), співвідносити темп читання зі змістом твору.</p> <p>3. Правильність читання Удосконалення звукової культури мовлення: розвиток чіткої дикції на основі введення спеціальних вправ для розминки і тренування артикуляційного апарату, для відпрацювання правильної вимови звуків рідної мови у словах і фразах. Навчання правильної (за нормами орфоєпії) вимови слів та правильного їх наголошування під час читання.</p> <p>4. Усвідомленість читання Смислове розуміння слів у тексті як у прямому, так і в переносному значеннях; усвідомлення смислових зв'язків між реченнями і частинами тексту. Розвиток смислової здогадки (антиципації). Цілісне сприймання і розуміння тексту.</p> <p>5. Виразність читання Формування умінь дотримуватися пауз між реченнями, а також ритмічних пауз, зумовлених розділовими знаками і змістом тексту. Формування найпростіших прийомів регулювання темпу читання, сили голосу, тону залежно від змісту та жанрової специфіки твору</p>	<p><i>читає вголос</i> у темпі наприкінці I семестру 35–45 слів за хвилину; наприкінці II семестру — 50–60 слів за хвилину;</p> <p><i>виконує</i> за завданням вчителя спеціальні вправи, метою яких є тренування мовленевого апарату, відпрацювання правильної артикуляції звуків рідної мови (чітке вимовлення скоромовок, чистомовок; поєднання голосних та приголосних звуків, закінчення слів, багатоскладових слів та ін.); <i>вимовляє</i> у процесі читання слова з дотриманням норм орфоєпії та правильно їх наголошує (за винятком важких для цієї вікової групи слів).</p> <p><i>розуміє, може пояснити</i> значення слів, ужитих у тексті у прямому та переносному значеннях (за винятком незнайомих, незрозумілих слів, а також слів з високим ступенем образності); <i>виявляє</i> в тексті незрозумілі слова і вирази, <i>користується</i> виносками; <i>розуміє</i>, що слова в реченні, речення і частини тексту пов'язані між собою за змістом; <i>виявляє уміння</i> смислової здогадки під час виконання спеціальних вправ, прогнозує орієнтовний зміст тексту, окремих його частин за заголовком, ілюстраціями та ін.; <i>виявляє розуміння</i> цілісного змісту твору, <i>пояснює</i> зв'язки між фактами, подіями. <i>користується</i> найпростішими інтонаційними засобами виразності: <i>дотримується</i> пауз, обумовлених розділовими знаками у тексті, ритмікою тексту; <i>правильно інтонує</i> кінець речення; <i>регулює</i> темп читання, силу голосу (за завданням та з допомогою учителя)</p>

Літературознавча пропедевтика

Тема та основна думка твору

Сюжет і композиція

(без уживання термінів; на матеріалі невеликих за обсягом і нескладних за будовою художніх текстів). Послідовність подій у творі, їх причиново-наслідкові зв'язки, випадок, епізод.

Герой, персонаж твору; вчинки героя, портрет, мова.

Учень/учениця:

висловлюється щодо теми твору — **що** в ньому зображено, **про що** він написаний; *відповідає* на запитання *про кого, про що* йдеться у творі? Що основне хотів сказати письменник? (з допомогою вчителя). *визначає* в епічному творі складники сюжету: початок, основну частину, кінцівку, виділяє в тексті подію, випадок, епізод; *відтворює* послідовність подій у творі; *усвідомлює* наявність персонажа (низки персонажів) як дійової особи (дійових осіб) у будь-якому епічному творі; *розрізняє* їх за характером поведінки, вчинків (позитивні, негативні та ін.);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Автор твору (початкове уявлення про те, як пов'язані автор — твір — тема).</p>	<p>має уявлення про один зі способів зображення персонажів — опис його зовнішності; має початкове уявлення про автора як творця; <i>правильно називає</i> твір (прізвище письменника, заголовок); <i>виявляє розуміння того</i>, що кожний авторський твір написаний на ту чи іншу тему;</p>
<p>Мова художнього твору (образність і точність слововживання).</p>	<p><i>пояснює</i> зображувальні можливості художнього слова як засобу створення художнього образу: людини, природи, тварини; що за допомогою слів можна уявити те, про що мовилося у творі;</p>
<p>Жанр (ознайомлення з найпростішими жанровими особливостями дитячого ігрового фольклору, загадки, казки, вірша, оповідання)</p>	<p><i>розрізняє</i> найпростіші жанрові особливості малих фольклорних форм (дитячі народні ігри, лічилки, мирилки, співаночки, скоромовки, загадки), а також літературних форм (казки, оповідання, вірші)</p>

Досвід читацької діяльності

Особливості опрацювання художнього твору

Усвідомлення жанрової специфіки творів — упізнавання і називання жанру твору

Дитячий ігровий фольклор

Ознайомлення учнів зі зразками дитячої фольклорної поезії; розучування і відтворення їх в ігровій формі, опредмечування змісту (ілюстрування, ліплення, інсценізація тощо).

Загадка — популярний жанр народної творчості, що розповідає про предмет, явища, їх істотні ознаки, але не називає їх. Образність у зображенні предмета загадки.

Казка як фольклорний літературний твір, у якому є вимисел, фантазія. Народні казки про тварин. Герої казок про тварин, їхні вдача, вчинки.

Послідовність і розвиток подій у казках про тварин.

Казкові прикмети: традиційні зачин, кінець, повтори, постійні епітети, звертання.

Поняття про літературну казку.

Вірш. Графічна форма тексту.

Рима, ритм, настрої у вірші; автор твору, думки і почуття автора.

Декламація віршів. Інтонаційні мовні та позамовні засоби виразності (сила голосу, темпоритм, тон).

Учень/учениця:

пояснює (на елементарному рівні) функції (призначення) жанрів дитячого ігрового фольклору, їх ритмічну будову, способи виконання; *правильно їх називає*;

бере участь у колективному розучуванні зразків дитячого ігрового фольклору і відтворенні їх в ігровій формі;

пояснює призначення загадок, образний, асоціативний характер опису предмета, який слід відгадати;

знає напам'ять кілька загадок, *уміє* загадувати їх одноліткам;

усвідомлює елементарні жанрові особливості народної казки: наявність у змісті загадки, фантазії; *розповідає* про особливості побудови: традиційний зачин, кінцівка, повтори;

визначає, правильно називає героїв казок про тварин; на основі спостережень за поведінкою вчинками, персонажів у казках

розповідає про домінуючі риси їхніх характерів, *передає* це голосом під час читання, інсценування; *висловлює* елементарні узагальнені оцінні судження: *лисиця — хитра, вовк — злий; заєць — боягуз* та ін.; *пояснює*, що літературна казка — це авторський твір;

виявляє практично ознаки віршованого тексту: графічну форму, наявність рими, ритму; на елементарному рівні *розрізняє* вірші за емоційним забарвленням (веселі, сумні);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Виявлення ознак (слів, словосполучень, розділових знаків у тексті), що вказують на необхідність зміни засобів виразності під час читання (декламації).</p> <p>Найпростіші прийоми заучування віршів напам'ять (за опорними малюнками, опорними словами).</p> <p>Розвиток поетичного слуху.</p> <p>Оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя.</p> <p>Особливості відтворення подій у тексті.</p> <p>Персонажі (герої) оповідання, їхні вчинки, мотиви поведінки.</p> <p>Автор оповідання, його ставлення до героя, його вчинків. Тема, основна думка твору</p>	<p><i>виділяє</i> в тексті слова, словосполучення, розділові знаки, що вказують на відповідні темп, силу голосу, тон звучання (з допомогою <i>вчителя</i>). Після попередньої підготовки <i>читає виразно</i> вірш; <i>користується</i> найпростішими прийомами заучування віршів напам'ять (за опорними словами, опорними малюнками, строфами); на кінець навчального року <i>знає напам'ять</i> 6–7 віршів; <i>розрізняє</i> оповідання за найпростішими жанровими ознаками; <i>виділяє, правильно називає</i> персонажів оповідання; <i>висловлює</i> свою думку щодо поведінки героїв, <i>виявляє розуміння</i> авторського ставлення до персонажів, їхніх вчинків</p>

Смисловий і структурний аналіз тексту (протягом року)

Первинний аналіз	
<p>Відтворення учнями подій у тексті, називання дійових осіб, знаходження і пояснення (з допомогою <i>вчителя</i>) незрозумілих слів.</p> <p>Знаходження в тексті відповідей на запитання щодо відтворення фактичного змісту прочитаного</p>	<p>Учень/учениця: <i>правильно називає</i> фактичні події, дійових осіб; <i>розрізняє</i> у тексті відоме і невідоме; <i>розуміє</i> запитання <i>вчителя</i>; <i>уміє знаходити</i> у тексті відповіді на відтворення фактичного змісту прочитаного</p>

Поглиблений аналіз	
<p>Перечитування тексту з метою встановлення зв'язків між подіями твору, між дійовими особами; виділення істотних ознак явищ, подій.</p> <p>Складання характеристики дійових осіб через аналіз їхнього мовлення, вчинків, мотивів поведінки; пошук слів автора, які виявляють його ставлення до описаного.</p> <p>Формування умінь знаходити в тексті ключові слова, а також речення для характеристики дійових осіб, подій явищ і т. ін.</p> <p>Формування уміння ставити запитання до окремих абзаців і до тексту.</p> <p>Виділення теми і головної думки прочитаного.</p> <p>Заголовок, обговорення смислу заголовка.</p> <p>Простежування різних форм заголовка; встановлення зв'язку між заголовком твору і змістом, основною думкою прочитаного.</p> <p>Обговорення варіантів заголовків, обґрунтування їх вибору.</p>	<p>Учень/учениця: <i>правильно встановлює зв'язки</i> між подіями, дійовими особами; <i>самостійно виділяє</i> істотні ознаки явища, події, персонажів; <i>уміє аналізувати</i> мовлення, вчинки, мотиви поведінки дійових осіб (<i>із допомогою вчителя</i>); <i>уміє знаходити</i> у тексті найважливіші слова, речення, що характеризують певні якості дійових осіб, подій, явищ; <i>уміє сформулювати</i> запитання до окремих абзаців і тексту загалом з допомогою <i>вчителя</i>; <i>уміє визначити тему та основну думку</i> окремих абзаців і тексту загалом (<i>із допомогою вчителя</i>); <i>розуміє</i> роль заголовка у сприйманні тексту; <i>знає про різні форми</i> заголовка (називне, питальне речення; одне слово і речення); <i>вміє пояснити смисл</i> заголовка (з допомогою <i>вчителя</i>);</p>

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розвиток смислової здогадки — антиципації під час читання (слухання), умінь прогнозувати орієнтований зміст тексту на основі його заголовка, розгляду ілюстрацій	висловлює власні міркування щодо можливого розвитку подій

Структурний аналіз

Поняття про абзац, усвідомлення його ролі у тексті; знаходження абзаців у різних за обсягом текстах.

Орієнтування у логічній структурі тексту: зачин, основна частина, кінцівка; знаходження їх у текстах різного обсягу.

Формування умінь скласти план до невеликих за обсягом і нескладних за будовою епічних творів.

Відтворення тексту з опорою на готовий план, малюнки.

Розрізнення у тексті діалогів; мови автора і дійових осіб

Учень/учениця:

уміє розпізнавати у структурі тексту заголовки, абзаци;

самостійно знаходить у тексті абзаци за певними ознаками (кількість, обсяг, розташування); слова, речення за певними орієнтирами (найдовше, власні назви, слова, які звучать однаково, але мають різний смисл та ін.);

уміє визначати у тексті структурні елементи (зачин, основна частина, кінцівка);

уміє скласти план текстів, поділених на частини (у малюнках, називних реченнях);

уміє відтворити текст за планом або за малюнками;

уміє самостійно знаходити діалоги; читати в особах

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору

Практичне ознайомлення учнів із засобами художньої виразності у тексті (епітет, порівняння, метафора).

Знаходження слів із переносним значенням і вживання їх у своєму мовленні; пояснення у контексті багатозначних слів.

Формування умінь відтворювати художні образи на основі зіставлення реального та образного опису предмета чи явища.

Формування умінь передавати свої враження, почуття від прочитаного за допомогою зв'язних висловлювань.

Відтворення змісту тексту з урахуванням особливостей його мови, використання яскравих, образних висловів, вжитих у тексті.

Формування умінь визначати загальний емоційний настрій твору, адекватно реагувати на його зміст.

Розвиток в учнів прагнення до засвоєння і вживання у своєму мовленні образних висловів із народних пісень, казок, прислів'їв, приказок.

Учень/учениця:

уміє розпізнавати і знаходити у тексті яскраві образні слова, вислови (епітети, порівняння, метафори без уживання терміна);

уміє пояснювати з допомогою вчителя мету їх використання у тексті; знаходити слова з переносним значенням і багатозначні слова, вміти їх пояснювати у контексті;

уміє передавати свої враження, почуття від прочитаного у зв'язних висловлюваннях (твори-мініатюри, описи);

уміє використовувати у розповіді, переказі яскраві, образні вислови із прочитаного тексту;

уміє визначати емоційний настрій твору (з допомогою вчителя);

уміє застосовувати у своєму мовленні вислови із прочитаних творів усної народної творчості (з пісень, казок, прислів'їв, приказок);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Формування умінь використовувати відповідну лексику твору для характеристики персонажів, висловлювати елементарні оцінні моральні та етичні судження (про вчинок героя, ставлення до природи, краси довкілля, людей)</p>	<p><i>уміє висловлювати</i> елементарні оцінні моральні та етичні судження про події, явища персонажів прочитаних творів із використанням оцінної лексики</p>

Робота з науково-художніми творами

Науково-художній твір, у якому пізнавальна інформація подається через художній зміст. Наукова інформація. Слова-терміни

Учень/учениця:

має початкове уявлення про наукову інформацію, відшукує в тексті слова-терміни, виділяє пізнавальну інформацію, визначає тему (з допомогою вчителя), відтворює її зміст

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Практичне ознайомлення учнів із книгознавчими поняттями: титульний аркуш, передмова, зміст, умовні графічні позначки, виноска, збірка авторська, збірка тематична.

Розвиток умінь самостійно знаходити потрібний твір за змістом (переліком) творів. Формування умінь розрізняти дитячі книжки за типом видання.

Формування умінь орієнтуватися у групі дитячих книжок.

Формування умінь добирати книжки на певну тему дитячого читання.

Ознайомлення учнів із розстановкою книжок у відкритому фонді дитячої бібліотеки.

Ознайомлення учнів із видами бібліотечно-бібліографічної допомоги: рекомендаційним списком дитячої літератури, книжковою виставкою (авторською, тематичною).

Практичне ознайомлення учнів із поняттям «абонемент» та роботою бібліотекаря на абонементі.

Учень/учениця:

виділяє, називає, показує елементи дитячої книжки: титульний аркуш, передмова, зміст (перелік творів), умовні графічні позначки; пояснює їх призначення (самостійно та з допомогою вчителя);

самостійно знаходить потрібний твір за змістом (переліком творів);

практично розрізняє дитячі книжки за типом видання: книжка-твір; книжка-збірка (на основі розгляду та зіставлення елементів позатекстової інформації: написів та обкладинці, на титульному аркуші, ілюстрацій, змісту (переліку творів));

самостійно вибирає потрібну книжку з кількох запропонованих (не більше 4-х) за вказаними педагогом ознаками;

за завданням педагога *добирає* дитячі книжки на певну тему дитячого читання (наприклад, казки про тварин; вірші про природу і т. ін.);

розповідає, як розташовані дитячі книжки на полицях у відкритому фонді бібліотеки (наприклад, за алфавітом, тематикою);

пояснює призначення рекомендаційного списку дитячої літератури, книжкової виставки;

знаходить за завданням дорослого потрібну книжку, користуючись цими видами бібліотечно-бібліографічної допомоги;

пояснює призначення абонементу в бібліотеці;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Практичне ознайомлення учнів із поняттям «рубрика». Розвиток умінь самостійно працювати з дитячими періодичними виданнями	<i>самостійно розглядає</i> дитячі періодичні видання; за завданням учителя знаходить, показує відповідну рубрику в кількох числах журналу

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Завдання на розвиток репродуктивної і творчої уяви. Ілюстрування художніх образів твору; придумування словесних картин, розповідей за малюнками; створення ігрових ситуацій, у яких діти виступають у ролі авторів, акторів, глядачів.

Обговорення творчих робіт (малюнків, розповідей) учнів за сюжетами прочитаних творів.

Індивідуальне і колективне складання варіантів кінцівок до відомих казок, оповідань.

Складання творів-мініатюр про казкових героїв, за спостереженнями.

Складання усних оповідань (розповідей) від імені дійової особи.

Проведення ігрових ситуацій «На що це схоже?».

Заповнення пропусків у художньому описі предмета.

Добір ланцюжків римованих слів.

Доповнення пропущених рим в уривках віршів (з допомогою вчителя).

Придумування загадок, лічилок, небилиць за прочитаним

Учень/учениця:

уміє придумувати словесні картини до епізодів; розповіді за малюнками за своїми спостереження; опорними словами; *бере участь* у групових і колективних інсценізаціях прочитаного (читання за ролями, передача голосом, жестами, мімікою характеру персонажів);

бере участь в обговоренні творчих робіт однокласників; *висловлює* оцінні судження;

уміє розповісти твір від імені дійової особи; зі зміною часу подій;

уміє заповнювати пропущені рими шляхом добору слів, поданих для римування (*індивідуально або у процесі групової чи парної роботи; з допомогою вчителя*)

3 КЛАС

121 година

I семестр – 57 годин (3 години на тиждень);
II семестр – 64 години (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу

Державні вимоги до рівня
загальноосвітньої підготовки учнів

Коло читання

У 3 класі коло читання розширюється за жанрами і персоналіями, охоплюючи доступні, цікаві для цього віку твори, які мають художньо-естетичну цінність.

Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: народні дитячі пісеньки, ігри, лічилки, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки; народні усмішки, чарівні казки, легенди, народні пісні.

Поезія (вірші сюжетні, пейзажні, гумористичні, фантастичні). Т. Шевченко, Леся Українка, П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, Олександр Олесь, І. Калинець, М. Вороний, М. Вінграновський, П. Воронько, Н. Забіла, М. Стельмах, А. Качан, Л. Костенко, В. Коломієць, Т. Коломієць, А. Костецький, А. Малишко, А. М'ястківський, Є. Горева, В. Лучук, П. Осадчук, Марійка Підгірянка, Олена Пчілка, М. Познанська, І. Кульська, С. Жупанин, В. Самійленко, В. Скомаровський, І. Січовик, О. Сенатович, Г. Бойко, Д. Білоус, Д. Павличко, І. Світличний, І. Жиленко, М. Сингаївський, Г. Чубач.

Акровірші, вірші-загадки, вірші-скоромовки.

Байки. Л. Глібов, П. Глазовий.

Проза. Оповідання, уривки з повістей. О. Буцень, Є. Гуцало, А. Григоруk, В. Кава, О. Клименко, В. Нестайко, Д. Чередниченко, О. Іваненко, І. Сенченко, В. Скуратівський, Г. Тютюнник, Микола Трублаїні, В. Сухомлинський, Ю. Збанацький, М. Стельмах, В. Чухліб, О. Дерманський, Л. Вороніна, М. Чумарна.

Літературні казки. К. Ушинський, І. Франко, Леся Українка, О. Зима, І. Липа, О. Іваненко, В. Скомаровський, В. Сухомлинський, Л. Письменна, Ю. Ярмиш.

П'єси. Н. Куфко, Олександр Олесь, Л. Мовчун.

Сходинки до монографічного вивчення творчості поетів: Марійка Підгірянка, Н. Забіла, П. Воронько, М. Стельмах, Т. Коломієць, А. Костецький, Д. Павличко.

Науково-художні твори. Г. Демченко, О. Іваненко, О. Копиленко, Ю. Старостенко, А. Коваль, П. Утевська, Ю. Дмитрієв, М. Пришвін.

Довідкова література в контексті завдань літературного розвитку молодших школярів.

Сторінками дитячих журналів.

Учень/учениця:

співвідносить вивчені твори з відповідними жанрами: казка, вірш, оповідання, байка, п'єса;

розрізняє фольклорні і авторські твори; твори за емоційним забарвленням;

називає основні теми читання; прізвища, імена українських письменників-класиків, найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори, з якими ознайомились під час навчання;

знає сюжети 4–5 фольклорних казок; напам'ять 7–8 віршів, прізвища, імена їхніх авторів; 5–6 прислів'їв;

усвідомлює значення книжки в житті людини

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Зарубіжна література. Казки, оповідання, уривки з повістей. П. Єршов, О. Пушкін, Г. К. Андерсен, брати Грімм, З. Топеліус, А. Ліндгрєн, Божена Немцова, М. Носов, М. Сладков. Вірші. С. Маршак, А. Барто, Б. Заходер, Янка Купала, Джанні Родарі</p>	

Формування і розвиток навички читання

Розвиток правильного, свідомого, виразного читання вголос цілими словами та групами слів.

Інтенсивне формування і розвиток продуктивних способів читання мовчки (очима, без зовнішніх мовленнєвих рухів, свідомо). Формування і розвиток умінь із допомогою вчителя, а також самостійно вибирати та застосовувати під час читання мовленнєві засоби виразності (тон, темп, гучність, логічний наголос).

Застосування різних видів вправ, спрямованих на розвиток мовленнєвого апарату, розширення оперативного поля зору; правильності, безпомилковості сприймання тексту; розвиток смислової здогадки (антиципації); розвиток темпу читання вголос і мовчки; розвиток уваги і пам'яті у процесі сприймання

Учень/учениця:

читає наприкінці I семестру вголос у темпі 65–70 слів за хвилину; наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, виразно, цілими словами та групами слів у темпі 75–80 слів за хвилину;

оволодіває продуктивними способами читання мовчки (*самостійно та з допомогою вчителя*);

вибирає та застосовує під час читання мовленнєві засоби виразності (тон, темп, гучність, логічний наголос) — самостійно та з допомогою вчителя;

застосовує вправи різних видів, спрямовані на розвиток артикуляційного апарату, розширення оперативного поля зору, розвиток смислової здогадки (антиципації), розвиток темпу читання вголос і мовчки; розвиток уваги і пам'яті у процесі сприймання

Літературознавча пропедевтика

Тема та основна думка твору.

Формування умінь самостійно усвідомлювати, визначати тему твору та основну думку (*з допомогою вчителя*).

Сюжет і композиція (без уживання термінів). Пейзаж, портрет, діалоги як найпростіші елементи композиції твору.

Початок, основна частина, кінець твору як основні елементи сюжету, їх взаємозв'язки

Герой (персонаж) твору. Визначення головного і другорядних персонажів твору; позитивного та негативного героїв твору (*з допомогою вчителя*).

Автор твору. Усвідомлення взаємозв'язків: автор — твори — книжки; автор — теми. Ставлення письменника до зображуваних подій і персонажів.

Учень/учениця:

усвідомлює та самостійно визначає тему твору; основну думку — з допомогою вчителя;

знаходить у структурі тексту художні описи природи, зовнішності людини, інших живих істот; *пояснює їх роль у творі; називає* учасників діалогу; *розуміє* зміст діалогу; *визначає* у структурі епічного твору початок, основну частину, кінцівку; *пояснює* їх взаємозв'язок (після аналізу твору); *самостійно визначає* головного і другорядного персонажів;

пояснює, хто з персонажів є позитивним, хто — негативним (самостійно та з допомогою вчителя);

пояснює, що той чи інший письменник є автором низки творів, низки книжок на певну тему, *наводить приклади*; *має елементарне уявлення* про авторську позицію: як ав-

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Епізоди з життя і діяльності письменника.

Мова твору. Яскраві, точні, образні вислови для характеристики персонажів, опису природи.

Розвиток умінь виділяти в тексті епітети, порівняння, метафори (без уживання термінів, практично), з'ясувати їх роль у творі.

Жанр. Розвиток умінь самостійно визначати, усвідомлювати жанрові особливості творів, що вивчалися

тор ставиться до зображуваних подій і персонажів (із допомогою вчителя); *розповідає* епізоди з життя і діяльності письменників, із творами яких ознайомилися під час навчання; *виділяє у художньому тексті та вживає* у своєму мовленні під час характеристики персонажів творів, опису природи яскраві, образні вислови із твору; *пояснює* їх роль у тексті;

правильно називає та розрізняє практично жанри творів, з якими ознайомилися під час навчання; *самостійно визначає* жанрові ознаки казок про тварин, віршів, оповідань; героїко-фантастичних казок, байок, п'єс (із допомогою вчителя)

Досвід читацької діяльності

Особливості опрацювання художнього твору

Усвідомлення жанрової специфіки творів — упізнавання і називання жанру твору

Народні героїко-фантастичні (чарівні) казки. Спостереження за структурними особливостями цих творів. Особливий характер вимислу та фантазії таких казок: таємничі, зачаровані, незвичайні місця, предмети, істоти; надзвичайна сила, дивовижні перетворення та ін.

Герої (персонажі) героїко-фантастичних казок, їхні вчинки, мотиви поведінки (з допомогою вчителя). Добро і зло в казці.

Прислів'я і приказки як короткі, влучні, образні вислови повчального змісту. Тематика прислів'їв. Формування умінь вибрати з низки прислів'їв таке, що найточніше відображує основну думку твору.

Спостереження за використанням прислів'їв і приказок у художніх творах та мовленні людей.

Вірші. Розширення і поглиблення знань та умінь учнів про жанрові особливості віршів (рима, ритм, настрій, мелодика, уявні картини). Тематика дитячих віршів. Спостереження за мовою віршів.

Учень/учениця:

усвідомлює, називає основні ознаки героїко-фантастичних казок: зачаровані, незвичайні предмети, істоти, дивовижні перетворення, надзвичайна сила героїв та ін.;

правильно визначає, називає героїв чарівних казок; *пояснює*, якими рисами наділені позитивні і негативні герої; *висловлює* свою оцінку поведінки, вчинків персонажів; *робить висновок*, що добро у таких казках перемагає зло (з допомогою вчителя);

розпізнає прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів; називає теми прислів'їв (наприклад, про працю, навчання); *правильно вибирає* з низки прислів'їв таке, що найточніше відображує основну думку твору (на прикладі прислів'їв, які побутують у мовленні переважно у прямому значенні);

вміє самостійно назвати основні ознаки вірша (наявність рими, ритму, поділ на строфи — без вживання терміну); *наводить* кілька прикладів віршів, різних за емоційним забарвленням; *пояснює*, які почуття висловлює поет у творі; *називає* основні теми дитячих віршів, які опрацьовувалися на уроках;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Акрівірш (акростих) як особлива форма вірша (віршованої загадки), у якому початкові літери рядків, прочитані згори вниз, становлять слово чи словосполучення.</p> <p>Оповідання. Поглиблення знань, умінь щодо структурних особливостей оповідання, типів персонажів, тематики дитячих оповідань.</p> <p>Формування умінь усвідомлювати умовність подій у літературному творі, їх відмінність від реальних, життєвих. Привернення уваги учнів до особистості автора твору.</p> <p>Байка як невеликий за обсягом, здебільшого віршований твір, у якому в гумористичній, алегоричній формі зображуються людські вчинки, характери, недоліки. Герої (персонажі) байок.</p> <p>Повість, повість-казка як прозові твори, у яких мають місце кілька подій; їх відмінність від оповідання та казки. Герої (персонажі) повістей, повістей-казок.</p> <p>П'єса як драматичний твір, написаний для вистави. Дійові особи. Діалогічний характер побудови п'єси. Діалоги і монологи у п'єсі. Слова автора. Дії (картини) у п'єсі</p>	<p><i>практично розрізняє акрівірш; називає його основну відмінність від інших творів;</i></p> <p><i>називає основні ознаки оповідання як жанру, наводить кілька прикладів; пояснює, хто є героями (персонажами) оповідань; називає основні теми дитячих оповідань, які опрацьовувалися під час навчання; має уявлення про умовність подій у літературному творі (з допомогою вчителя); пояснює, що відображені події у тому чи іншому оповіданні не є точною копією з реального життя; має початкове уявлення про жанрові особливості байки як невеликого, здебільшого віршованого твору, де в алегоричній формі висміюються негативні риси характеру, вчинки людей; правильно називає героїв байок;</i></p> <p><i>практично розрізняє повість, повість-казку; пояснює їх відмінність від оповідання та казки; правильно називає героїв повістей, повістей-казок (на прикладі програмових творів);</i></p> <p><i>має уявлення про основні жанро-ві ознаки п'єси, її відмінність від інших жанрів; визначає у п'єсі діалоги, монологи, слова автора, дії (картини); еміє брати участь у постановці дитячих п'єс</i></p>

Смисловий і структурний аналіз тексту

Цей вид аналізу тексту має практичну спрямованість і здійснюється у процесі його багаторазового перечитування, під час якого учні поступово готуються до глибшого аналізу та синтезування прочитаного, тобто узагальнення.

У 3 класі **продовжується формування й удосконалення умінь, що були об'єктом роботи у 2 класі**, а також вводяться у читальську діяльність нові уміння і способи опрацювання тексту

Удосконалення умінь знаходити і пояснювати зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; самостійне визначення послідовності подій у творі та орієнтування у структурі тексту: зачин (початок), основна частина, кінцівка.

Самостійне складання простого плану до невеликих за обсягом і нескладних за будовою оповідань, науково-художніх, науково-популярних текстів.

Учень/учениця:

уміє знаходити і пояснювати зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; самостійно визначає послідовність подій у творі;

самостійно складає план до невеликих за обсягом і нескладних за будовою художніх і науково-художніх текстів;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Користування планом для переказу прочитаного.</p> <p>Розвиток умінь запитувати і відповідати на матеріалі прочитаних текстів; ставити запитання до тексту; вступати в діалог (5–6 реплік) на основі прочитаного.</p> <p>Формування умінь аналізувати тексти з метою знаходження певних ознак описуваних предметів, явищ, подій, персонажів твору, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, визначення нового, невідомого, узагальнення, доведення тощо.</p> <p>Формування умінь з допомогою вчителя та самостійно виділяти головне у прочитаному тексті; співвідносити головну думку прочитаного із заголовком, із прислів'ям, з ілюстраціями; знаходити в тексті слова, вислови, речення, які є ключовими для розуміння тексту, характеристики персонажів.</p> <p>Формування умінь розрізняти у творах елементи розповіді, опису, міркування</p>	<p><i>уміє користуватися</i> планом і малюнками для переказу прочитаного (детально, стисло, вибірково);</p> <p><i>уміє самостійно формулювати запитання</i> до тексту;</p> <p><i>уміє з допомогою вчителя і самостійно аналізувати</i> тексти, виділяти ознаки описуваних предметів, явищ, подій; вчинки дійових осіб;</p> <p><i>висловлює</i> здогадки щодо можливого розвитку подій;</p> <p><i>уміє з допомогою вчителя і самостійно</i> встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, визначати головне, узагальнювати, доводити свою думку;</p> <p><i>вміє визначати у творах</i> елементи розповіді, описи, міркування</p>

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору

<p>Розширення і поглиблення уявлень учнів про епітет, порівняння, метафору; їх роль, різні форми вираження; усталені епітети, порівняння, метафори в усній народній творчості й у творах письменників.</p> <p>Самостійне знаходження у тексті слів, що мають переносне значення, пояснення їх значень на прикладах.</p> <p>Формування умінь визначати настрої, загальну тональність твору; висловлюватися про враження від прочитаного.</p> <p>Формування художньо-образного мислення, основою якого є емоційно-чуттєве сприймання і аналіз учнями прочитаного, а результатом — оцінні судження, почуття, милування красою художнього слова.</p> <p>Формування в учнів (у співпраці з учителем) досвіду сенсорного естетичного сприймання художніх творів через аналіз зображення словом кольорів, форм, звуків природи</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>уміє знаходити у тексті</i> самостійно і з допомогою вчителя порівняння, епітети, метафори (без вживання терміну); <i>пояснювати</i> їх роль у тексті;</p> <p><i>самостійно знаходити у тексті</i> слова, що мають переносне значення;</p> <p><i>використовувати у власному мовленні</i> образні засоби (розповідь, переказ);</p> <p><i>з допомогою вчителя визначати настрої,</i> загальну тональність твору;</p> <p><i>висловлювати оцінні судження</i> морального і естетичного характеру про події, вчинки персонажів, описи у художньому творі, своє ставлення до прочитаного</p>
---	---

Робота з науково-художніми творами

Художні і пізнавальні особливості науково-художніх творів. Художня сюжетна лінія, характеристика героїв твору. Пізнавальна наукова інформація.

Порівняння художнього і науково-художнього твору

Учень/учениця:

усвідомлює сюжет, виявляє розуміння вчинків, подій, знаходить у тексті пояснює слова-терміни, *визначає* смислові частини, *встановлює* між ними зв'язки, *виокремлює* (з допомогою вчителя) науково-пізнавальний матеріал, *складає* словесний, малюнковий план, *визначає* основну думку, переказує зміст; *розрізняє* твори (за наявністю чи відсутністю наукової інформації)

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Практичне ознайомлення школярів із поняттями «прикнижна анотація», «відомості про письменника».

Формування умінь самостійно ознайомлюватися з новою книжкою з опорою на позатекстову інформацію, вміщену на обкладинці, титульному аркуші, у прикнижній анотації, передмові та ін.

Формування в учнів самостійно добирати і читати дитячі книжки за темами, рекомендованими вчителем.

Формування умінь самостійно орієнтуватися у групі дитячих книжок, розташованих на книжковій виставці.

Формування умінь здійснювати пошук потрібної книжки у відкритому фонді, а також за допомогою Інтернет-ресурсів бібліотеки (з допомогою вчителя).

Формування умінь складати найпростішу анотацію на прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя).

Формування умінь самостійно користуватися довідковою літературою (дитячими енциклопедіями, словниками тощо).

Розвиток у школярів умінь самостійно читати дитячу періодику. Практичне ознайомлення з поняттями «число журналу», «рік видання», «примірник», «комплект».

Учень/учениця:

самостійно виділяє у книжці, правильно називає її структурні елементи: титульний аркуш, прикнижна анотація, відомості про письменника; *пояснює* їх призначення; *самостійно ознайомлюється* з новою дитячою книжкою з опорою на зміст обкладинки, титульний аркуш, прикнижну анотацію, передмову; *прогнозує* її орієнтовний зміст;

самостійно добирає і читає дитячі книжки на рекомендовану вчителем тему читання; *будує зв'язне висловлювання* за змістом твору (творів);

розглядає дитячі книжки на книжковій виставці; *висловлюється* щодо орієнтовного змісту книжок, їх тематики;

здійснює пошук потрібної книжки у відкритому фонді бібліотеки;

складає найпростішу анотацію на прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя);

усвідомлює призначення довідкової літератури; *самостійно користується* нею для пошуку потрібної інформації, розширення та поповнення своїх знань;

виділяє, правильно називає у дитячому журналі число журналу, рік видання; *пояснює* значення понять: «примірник журналу», «комплект» (з допомогою вчителя);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Виховання у школярів культури спілкування під час колективного обговорення прочитаних творів (умінь слухати думки, міркування однолітків, із повагою ставитись до міркувань, суджень, які не збігаються із власними; бути толерантними під час діалогу, колективної дискусії та ін.</p>	<p><i>бере участь</i> у колективному обговоренні змісту самостійно прочитаних книжок; <i>уважно слухає</i> думки, міркування однолітків; <i>висловлює</i> власні міркування щодо прочитаного; <i>виявляє</i> толерантність, повагу до однолітків під час діалогу, колективної дискусії</p>

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

У 3 класі на новому матеріалі продовжується залучення учнів до тих видів творчих завдань, які виконувались у 2 класі, з деяким їх ускладненням. Зокрема, колективне та індивідуальне складання варіантів завершень до літературних казок, творів-мініатюр про казкових героїв і власні спостереження; складання розповідей від імені одного з героїв твору, заповнення пропусків у прозових і віршованих творах; інсценування прочитаного.

Ознайомлення і практичне використання у співпраці з учителем прийомів складання казок, загадок, лічилок за аналогією, зразком і самостійно.

Виконання творчих завдань на основі сприймання різних видів мистецтва: творів письменників, художників, композиторів

Учень/учениця:

уміє самостійно і з допомогою вчителя доповнювати і змінювати тексти;

уміє самостійно і в співпраці з учнями творчо переказувати, складати твори-мініатюри про казкових героїв, інсценізувати;

уміє складати твори за власними спостереженнями; малюнками;

уміє з допомогою вчителя і самостійно (з використанням опорних слів, малюнків) складати казки, загадки, лічилки, доповнювати рими;

бере участь в інсценізації прочитаних творів

4 КЛАС

121 година

I семестр – 57 годин (3 години на тиждень);
II семестр – 64 години (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Коло читання

У 4 класі коло читання розширюється і систематизується шляхом упорядкування й узагальнення знань про раніше відомі жанри і авторів, а також залучення нових жанрів, творів та імен. З метою забезпечення перспективності у підготовці учнів до вивчення літератури в 5 класі збільшується питома вага жанрового і монографічного підходів у доборі та конструюванні навчального змісту за розділами і темами. Жанрова й авторська різноманітність залишаються провідними принципами добору змісту.

Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки, лічилки, загадки, усмішки; соціально-побутові казки, приречі, легенди, народні пісні.

Міфи про створення світу і людей.

Поетія: поетична палітра охоплює всі види віршів, з якими діти ознайомилися у попередніх класах. Крім авторів, твори яких діти читали у 2–3 класах, пропонуються твори І. Малковича, В. Симоненка, І. Драча, П. Усенка, Л. Полтави, Б. Чалого, Г. Черинь, І. Жиленко та ін.

Байки. Л. Глібов, Є. Гребінка, Г. Бойко, П. Глазовий.

Сходинки до монографічного вивчення творчості Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Рильського, Д. Павличка, Л. Костенко.

Проза: оповідання, легенди, уривки з повістей. М. Гоголь, М. Коцюбинський, Марко Вовчок, Б. Грінченко, Остап Вишня, О. Довженко, Олесь Гончар, В. Близнець, О. Донченко, А. Григорук, В. Нестайко, С. Плачинда, К. Пасічна, І. Сенченко, М. Слабошпицький, В. Сухомлинський, Г. Тютюнник, А. Дрофань, М. Чумарна, В. Чухліб, Г. Храпач, О. Дерманський, Л. Вороніна та ін.

П'єси. Я. Стельмах, Н. Шейко-Медведєва.

Науково-художні, науково-популярні твори. А. Лотоцький, В. Скуратівський, А. Григорук, Б. Лепкий, Є. Шморгун, А. Коваль, П. Утевська, А. Давидов.

Довідкова література в контексті завдань літературного розвитку і виконання творчих завдань.

Учень/учениця:

має уявлення про коло дитячого читання; називає теми дитячих творів;

співвідносить прочитаний твір із певним жанром: казка, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса;

розрізняє казку народну і літературну; прозові, поетичні, драматичні твори; називає прізвища, імена українських письменників-класиків, а також письменників, із творами яких неодноразово ознайомилися під час навчання;

знає назви, сюжети 6–7 фольклорних казок, а також літературних творів, прізвища, імена їхніх авторів; знає напам'ять 8–10 віршів; 2–3 уривки прозових творів; 8–10 прислів'їв, розуміє їх зміст і пояснює, у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з прислів'їв;

усвідомлює, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля; знає і шанує видатних культурних діячів, традиції українського народу

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Сторінками дитячих журналів.
Зарубіжна література. Казки, оповідання, уривки з повістей. А. Чехов, В. Гого, П. Бажов, Марк Твен, Р. Кіплінг, Алан Мілн, Джек Лондон, О. Волков, М. Пришвін, Е. Успенський, М. Носов, Л. Керрол

Формування і розвиток навички читання

Удосконалення навичок свідомого, правильного, виразного читання вголос із дотриманням основних норм літературної мови.

Удосконалення навички усвідомленого, у відповідному темпі читання мовчки різних за обсягом та жанровою специфікою текстів.

Самостійний вибір та правильне застосування під час читання інтонаційних та позамовних засобів виразності відповідно до знакової структури художніх, науково-художніх та науково-популярних текстів, за допомогою яких учні висловлюють своє ставлення до змісту прочитаного

Учень/учениця:
володіє повноцінною навичкою читання вголос і мовчки як загальнонавчальним умінням: *сприймає, розуміє* (під час читання, слухання) зміст творів (текстів) різних видів, *виділяє* в них суттєву інформацію; *читає вголос* наприкінці наприкінці I семестру у темпі 80–85 слів за хвилину; наприкінці навчального року у темпі 90–95 слів за хвилину; усвідомлено і досить вільно *читає мовчки* у темпі, не нижчому 110 слів за хвилину;
самостійно готується до виразного читання; *добирає та правильно застосовує* під час читання, декламації, інсценізації різножанрових творів мовленнєві та позамовні засоби художньої виразності; *передає* з їх допомогою своє та авторське ставлення до змісту твору

Літературознавча пропедевтика

Тема та основна думка твору. Розвиток умінь самостійно усвідомлювати та визначати тему і основну думку твору; розуміти основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів
Сюжет і композиція (без уживання термінів).
 Факти, події, випадки, пригоди, характери персонажів у художньому творі, їх взаємозв'язки.
Герой (персонаж) твору. Головний і другорядний персонажі у творі, стосунки між ними. Мотиви вчинків персонажів. Самостійне визначення типу персонажа (позитивний, негативний), власне ставлення до героїв твору, обґрунтування своїх думок

Автор твору. Усвідомлення взаємозв'язків: письменники — теми; письменник — жанр; письменник — талановита людина; біографії, автобіографії письменників для молодших школярів.

Учень/учениця:
усвідомлює та самостійно визначає тему і основну думку твору; *розуміє* основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів;
самостійно визначає відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди); *пояснює*, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце і час подій, як вони пов'язані між собою;
самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору; *встановлює тип персонажа* (позитивний, негативний); *пояснює, обґрунтовує* вчинки героїв та їхні мотиви; *висловлює* до них своє та авторське ставлення;

називає основні теми та жанри творів письменників, про які неодноразово дізнавалися під час навчання;
складає невеликі усні розповіді про життєвий шлях письменників, події, які особливо запам'яталися; *пояснює*, як, із яких джерел можна одержати біографічні відомості про майстрів мистецтва слова;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Мова художнього твору. Усвідомлене сприймання засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі. Спостереження за авторським вибором слова у творах різних жанрів під час діалогів, описів природи, зовнішності персонажів, характеристики героїв.</p> <p>Жанр. Удосконалення умінь самостійно визначати жанрові ознаки творів, що вивчалися у 2–4 класах, обґрунтовувати свою думку.</p>	<p><i>пояснює</i>, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями;</p> <p><i>самостійно розрізняє, визначає, обґрунтовує</i> елементарні жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовувалися під час навчання у 2–4 класах; <i>наводить приклади</i></p>

Досвід читацької діяльності **Особливості опрацювання художнього твору**

Усвідомлення жанрової специфіки творів — упізнавання і називання жанру твору

Народні соціально-побутові казки. Відображення народного побуту, місце події у казці, особливості мови цих казок. Герої, їхні характери, вчинки, мотиви поведінки. Протиставлення персонажів. Відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (чарівних).

Зв'язок літературної казки з фольклорною. Письменники-казкарі.

Легенда як твір-переказ про якісь події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою. Герої легенд, їхні риси особистості. Відмінність легенди від казки.

Розширення та систематизація знань, умінь школярів про жанрові особливості **віршів**, їх тематику, проблематику. Емоційна тональність вірша; динаміка почуттів поета у ліричному вірші.

Удосконалення умінь школярів орієнтуватися у структурі **оповідання, повісті**. Ставлення письменника до зображуваних подій, до героїв твору. Типи персонажів: позитивні, негативні; мотиви їхніх вчинків.

Історичні оповідання для дітей.

Учень/учениця:

практично розрізняє народну соціально-побутову казку; *називає* місце події у казках, героїв, *пояснює* їхні вчинки, мотиви поведінки; *відмінність* соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (*на конкретних прикладах*);

розрізняє фольклорну та літературну казку; *пояснює* спільне та відмінне у цих казках; *правильно називає* прізвиська найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори;

практично розрізняє легенду; *пояснює* її відмінність від казки; *називає* героїв легенд, їхні риси особистості;

називає ознаки вірша як жанру; теми опрацьованих віршів; *розрізняє* вірші за емоційною тональністю; *пояснює*, як змінюються почуття поета у ліричному вірші (*на конкретному прикладі*); *розрізняє* оповідання й повість; *обґрунтовує* свій вибір (*на конкретному прикладі*);

самостійно визначає в оповіданні та повісті тип персонажа (персонажів): позитивні й негативні за характером поведінки, ставленням до них письменника та власним ставленням; *обґрунтовує* свої міркування;

практично розрізняє історичні оповідання для дітей, *пояснює*, що в таких творах мова йде про події (людей), які відбувалися (жили) дуже давно;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Основні теми дитячих оповідань, повістей.</p> <p>Гумористичні твори для дітей. Гумор як добродушний необразливий сміх, його виховний вплив на людину. Спостереження за авторським вибором слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій та ін.</p>	<p><i>називає</i> основні теми оповідань, повістей, які опрацьовувалися під час навчання; <i>спостерігає</i> за авторським вибором слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах; <i>усвідомлює</i>, що гумор не ображає людину, а почуття гумору є позитивною якістю особистості</p>

Смисловий і структурний аналіз тексту

За вимогами Державного стандарту з «Читання» основне завдання цієї складової читацької діяльності — домогтися повноцінного сприймання молодшими школярами тексту з урахуванням специфіки його жанру і структури.

З огляду на це у читанні художнього тексту основне завдання смислового і структурного аналізу — сприймання художнього образу твору, у науково-художніх, науково-популярних текстах — передусім розуміння смислових зв'язків, істотних ознак, понять, висновків. Ці завдання розв'язуються у взаємозв'язку, проте залежно від жанру, обсягу, складності тексту одне з них висувається на перший план.

Смисловий і структурний аналіз є основою досягнення учнями повного розуміння тексту.

У 4 класі на новому змісті літературного матеріалу удосконалюються основні уміння смислового аналізу прочитаного: з'ясування значення слів і висловів у тексті; знаходження і пояснення ознак певних подій, явищ, персонажів із метою їх характеристики і підготовки до виразного читання; читання в особах; з'ясування ролі пейзажу, середовища для розуміння художніх образів.

З урахуванням змістових і жанрових можливостей прочитаних творів здійснюється робота з формування в учнів усього спектра загальнонавчальних умінь і навичок: формулювати запитання до текстів, будувати діалог, виділяти головні думки, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати тощо.

Особлива увага має бути приділена удосконаленню вмінь здійснювати структурний аналіз тексту. Зокрема, спостереженню за будовою тексту, виділенню у творах різних жанрів їх структурних елементів; складання плану оповідання, казки, статті.

Учень/учениця:

розуміє текст, свідомо і досить повно відтворює зміст прочитаного; визначає основний смисл твору і розповіді;

вміє знаходити і пояснювати істотні ознаки певних подій, явищ; *характеризувати* дійових осіб; *встановлювати смислові зв'язки* між частинами тексту;

уміє користуватися загальнонавчальними уміннями: формулювати запитання до тексту; будувати діалог; аналізувати, порівнювати тексти різних жанрів, персонажів; виділяти основне у творі і характеристиці персонажів; знаходити причинно-наслідкові зв'язки, доводити і формулювати (з допомогою вчителя);

уміє складати плани оповідання, казки, статті; використовувати їх для розповіді, різних видів переказу

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Використання плану для підготовки розповідей, переказів.
У взаємозв'язку смислового і структурного аналізу прочитаного відбувається проникнення учнів у його смисл. Процес розуміння тексту завершує діалогічна взаємодія читача з текстом, виявом якої є самостійна постановка ним запитань за змістом прочитаного

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору

Усі види роботи над текстом у цьому напрямі, що рекомендовані для 3 класу, зберігають своє значення і в 4 класі. Підкреслюємо переважну роль тих видів художнього аналізу тексту, які формують у дітей увагу до засобів створення художніх образів, серед яких найважливішими є художня виразність мови, з'ясування ролі епітетів, порівнянь, метафор, повторів, гіпербол в усній народній творчості та у творчості поетів і прозаїків.

Образність, як відомо, залежить не лише від лексичного значення слова, а й від його взаємозв'язку з іншими словами, мети, з якою воно використано автором. Ці особливості створюють варіанти художнього опису, основу для зіставлення різних способів художнього відображення. Однак у з'ясуванні ролі засобів художньої виразності аналіз тексту не можна перетворювати у «пояснювальне» читання.

Формування в учнів емоційно-оцінного ставлення до прочитаного передбачає залучення завдань на виявлення й оцінювання стану героїв твору шляхом формулювання власних оцінних суджень (моральних, естетичних), виявлення авторської позиції щодо зображеного

Учень/учениця:

уміє знаходити в тексті засоби художньої виразності — епітет, метафору (без уживання терміна) порівняння; з'ясовувати з допомогою вчителя їх роль у тексті, у створенні художніх образів, описів;

використовує художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), розуміє їх роль у тексті;

уміє висловлювати емоційно-оцінні судження (морально-етичні та естетичні); обґрунтовувати свою думку; виявляти ставлення автора до зображеного

Робота з науково-художніми творами

Науково-художні оповідання, повісті, казки

Учень/учениця:

самостійно визначає тему, добирає факти, слова і думки, які до них належать, складає план, визначає основну думку, робить висновки, переказує зміст за складеним планом

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Удосконалення умінь самостійно ознайомлюватися з новою книжкою, визначати її орієнтовний зміст з опорою на всі складники позатекстової інформації, засвоєні під час навчання в початковій школі.

Удосконалення вмінь розрізняти зміст художньої, науково-художньої та науково-популярної книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат.

Удосконалення умінь самостійно складати коротку анотацію до прочитаної книжки (усно).

Формування у школярів умінь самостійно та з допомогою вчителя читати й усвідомлювати фактичний зміст, основний смисл **значних за обсягом творів** (повістей, повістей-казок, біографічних творів тощо); визначати провідну тему твору, сюжетну лінію; розуміти цілісний зміст твору та окремих його частин, пояснювати, як вони пов'язані між собою; визначати головних та другорядних персонажів.

Формування умінь самостійно орієнтуватися у збірках творів, хрестоматіях для позакласного читання.

Удосконалення умінь самостійно орієнтуватися у світі дитячих книжок здійснювати пошук потрібної книжки, користуючись відкритим фондом бібліотеки, засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, у т. ч. Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки, а також пошук навчально-пізнавальної інформації, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-популярні книжки з різних галузей знань, словники, енциклопедії, періодичні видання для дітей).

Учень/учениця:

самостійно визначає орієнтовний зміст книжки, у т. ч. за типом видання, напр., збірка творів різних авторів про природу, авторська збірка казок та ін.

розрізняє зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат;

самостійно складає коротку анотацію до прочитаної книжки (усно);

самостійно читає й усвідомлює зміст значних за обсягом творів (повісті, повісті-казки, біографічні твори): *визначає* провідну тему твору, *розуміє* цілісний зміст твору та окремих його частин, *пояснює*, як вони пов'язані між собою; *визначає* головних та другорядних персонажів;

самостійно орієнтується у збірках творів, хрестоматіях із метою пошуку відповідної інформації; *визначає* за допомогою змісту (переліку) творів, передмови, які розділи увійшли до книжки; за яким принципом систематизовано літературний матеріал, наприклад, за тематичним, жанровим чи іншим; швидко *знаходить* потрібний твір, узагальнює інформацію;

самостійно добирає дитячі книжки за завданням учителя, а також із власної ініціативи, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги, з якими ознайомилися під час навчання; *знаходить* потрібну навчально-пізнавальну інформацію, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-популярні книжки з різних галузей знань, словники, енциклопедії, періодичні видання для дітей);

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Формування умінь підтримувати колективну дискусію за змістом прочитаного: враховувати різні думки, міркування однокласників, співвідносити їх, доповнювати власними; обстоювати свою позицію дотримуватися норм культури спілкування та ін.</p>	<p><i>бере участь у колективному обговоренні змісту прочитаного (уважно слухає й розуміє запитання вчителя, думки, міркування однокласників, аргументовано доповнює їхні відповіді, обстоює власну позицію); дотримується норм культури спілкування під час дискусії; висловлює власні оцінні судження щодо прочитаного</i></p>

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Коло літературного читання і його методичне опрацювання створюють передумови для самовираження дітей через творчу діяльність у зв'язку із прочитаним.

У 4 класі, як і в попередніх, рекомендуються з цією метою: словесне малювання та ілюстрування прочитаного, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, доповнення віршованих і прозових творів, зміни текстів; складання з допомогою вчителя казок, небилиць, творів-мініатюр, віршів, лічилок, загадок тощо.

В організації цієї діяльності використовується комплексний вплив мистецтв різних видів: художнє слово, живопис, музика

Учень/учениця:

уміє самостійно та з допомогою вчителя виконувати творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту);

знає і вміє користуватися прийомами складання казок, загадок, лічилок; складання римованих рядків;

бере участь в інсценізації прочитаних творів

Програму підготували:

О. Я. Савченко, керівник творчого колективу, головний науковий співробітник лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор;

В. О. Мартиненко, провідний науковий співробітник лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук;

В. О. Науменко, професор кафедри початкової освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук;

Н. М. Колеснікова, вчитель початкових класів ліцею № 100 «Поділ» м. Києва, вчитель-методист;

Л. І. Лаптєва, вчитель початкових класів Українського коледжу ім. В. О. Сухомлинського (ЗНЗ № 272) м. Києва, вчитель-методист